

Från fornfynd till actionhjärte – vikingatiden är inne

Med genomarbetad dramaturgi, kända skådespelarnamn och digital teknik har forntidens skandinaver fått nytt liv i en påkostad irländsk/kanadensisk tv-serie. Innehållet anknyter till det intresse för mytologi som sedan tidigare förekommer inom populärkulturen. Samtidigt turnerar en utställning om vikingar i Europa.

Den amerikanska betalkanalen Historys ägare meddelar att man beslutat göra tio nya avsnitt av dramaserien *Vikings*. Gustaf Skarsgård medverkar här vid sidan om den internationellt kände skådespelaren Gabriel Byrne. Redan nu kan svenska tittare glädja sig åt första säsongen, som går på HBO Nordic.

Spin-off från populärkultur

Allmänheten har alltid haft ett intresse för vikingatiden, men just nu befinner vi oss på en vågtopp. Det hävdar Jon Anders Risvaag, docent vid institutionen för

arkeologi och kulturhistoria vid Norges teknisk-naturvetenskapliga universitet i Trondheim.

– Det finns inget enskilt fynd som förändrar bilden radikalt. Detta är bilder och tolkningar som har förändrats under lång tid. Mängden arkeologiska fynd är nödvändigtvis betydligt större än tidigare. Det har bidragit till att ge en mer komplex och nyanserad bild.

Jon Anders Risvaag menar att det nyväckta intresset för fornhistoria är ett slags spin-off från populärkulturen. Detta gäller i synnerhet fantasygenren, som ofta anspelar på medeltid, vikingatid och Rom under antik tid.

– Det är säkert inte hela förklaringen, men man ska inte undervärdera ”romantiken”, våldet, dramat och utanförskapet under tidsperioden, säger han.

Samtidigt ligger det i sakens natur att en tv-serie av det här slaget förenklar innehållet för att anpassa det till dramaturgi och publik.

– Då blir det lätt så att vissa saker överdrivs och andra viktiga faktorer faller bort – det får man bara leva med, säger Jon Anders Risvaag.

Starka gestalter

Michael Hirst, som tidigare skrivit manus till den Oscar-belönade filmen *Elizabeth* och tv-serien *The Tudors*, står även bakom *Vikings*. Eftersom den så kallade mörka tiden, som det handlar om, till stor del saknar skriftliga källor, kan ingen ge en hundra procent korrekt redogörelse för epoken.

– *Vikings* är ett drama skrivet och baserat på de bästa belägg och källmaterial som finns tillgängliga. Många av rollerna som Ragnar, Lagertha och Earl Haraldson bygger på riktiga människor eller på en sammanslagning av flera, säger Lynn Gardner, en av cheferna på History i New York.

Dramat handlar om Ragnar Lodbrok, en dansk viking som med en flotta på 120 skepp seglade uppför floden Seine, där han plundrade och belägrade Paris år 845.

– Till skillnad från tidigare filmer och dramer som karikerade vikingarna som barbarer, tittar inte tv-serien på deras kultur utifrån, utan genom vikingasamhällets egna ögon, säger Lynn Gardner.

Stridsscenerna, den fornnordiska föreställningsvärlden och de starka rollgestalterna har, enligt undersökningar, främst lockat en ung och medelålders manlig publik, men avsikten är att tv-serien även ska kunna attrahera kvinnliga tittare.

– Både män och kvinnor identifierar sig med alla roller inklusive Lagertha – Ragnars fru. Hon är en mycket stark kvinnlig gestalt, som också är mor, hustru och en vild-sint sköldmö, som tappert och självsäkert slåss bredvid sin man, säger Lynn Gardner.

En sköldmö är i mytologin en kvinna som valt att delta i strid. Förebilden för Lagertha finns möjligen hos historikern Saxo Grammaticus, som levde på 1200-talet.

– Min uppfattning är att det är en litterär gestalt, skapad på mycket svaga grunder, säger professor Rune Palm, som forskar i historiska språk vid Stockholms universitet.

Sköldmör förekom således inte i verkligheten.

Forntida högteknologi

Många kvinnor spelade istället en central roll genom att de hade ansvar för hemmet och gården i vikingasamhället. Det framgår av den svenska vandringsutställningen *We Call Them Vikings*, som just nu turnerar i Europa. Multimediaproduktioner, interaktiva stationer och en mängd fornföremål levandegör här historien.

Smycken och husgeråd men även vapen och hjälmar berättar på utställningen om skandinavernas vardag. Här finns även nygjorda kläder, ett rekonstruerat skepp i full skala och en replik av ett vikingasvärd, som man kan ta på.

Stålet i vikingarnas svärd var av förvånansvärt hög kvalitet. Tillsammans med långskeppen hörde de bästa svärden till medeltidens högteknologi. En teori är att en smedja i Nordeuropa använde degelstål som vikingarna förde med sig från våra dagars Afghanistan och Iran.

We Call Them Vikings är en samproduktion mellan Historiska museet i Stockholm och Museumspartner i Innsbruck. Utställningen finns just nu på National Museum i Edinburgh, där den fått namnet *Vikings! The Untold Story*. Sedan väntar Historiska museet i Moskva och ytterligare museer i Europa och Nordamerika.

Modern design

Museumspartner har haft flera underleverantörer som svarat för utställningens design och interaktivitet. Till dessa företag hör Studio Exhibit i Wien.

– När vi planerade vikingautställningen arbetade vi i ett stort team med många intressanta idéer och skilda infallsvinklar. Detta måste vi samla till ett koncept och sedan förverkliga genom en design som motsvarar det vi sammantaget vill berätta, säger chefsdesigner Christina Zingerle på Studio Exhibit.

Till utställningskonceptet hör ett samspel mellan innehåll, arkitektur, interaktiva verktyg, information och underhållning.

– Vår målsättning har varit en vandringsutställning som inte präglas av montrar men ändå är flexibel, funktionell och genomkomponerad, säger Christina Zingerle.

Studio Exhibit har tidigare varit med och skapat utställningen om Ötzi, som finns på arkeologimuseet i Bolzano.

– Den största skillnaden mellan *Ötzi – the Iceman* och *Vikings* är att med Ötzi presenterar man en enda person, den tidsålder i vilken han levde, omständigheterna kring hans upptäckt och hans "andra liv" som började på 1900-talet. *Vikings* handlar om att presentera ett helt samhälle i Sverige och Skandinavien under vikingatiden, säger Christina Zingerle.

Lockar barnfamiljer

We Call Them Vikings öppnade 1 maj förra året på Drents Museum i holländska Assen, där drygt 72 000 besökare kom för att se föremålen i museets nya utställningshall.

– En av de viktigaste skillnaderna jämfört med en traditionell utställning är att digital interaktivitet lockar barnfamiljer, säger Vincent van Vilsteren på Drents Museum.

Med hjälp av tekniken kan man botanisera bland mängder av information, spela det fornnordiska spelet *hnefatafl* – ”kungens bräde”, se dokumentärer med mera.

– På Drents Museum har pedagogerna utvärderat utställningen, och de tar upp de interaktiva delarna som särskilt omtyckta av besökare. I Edinburgh har vi fått besökarreaktioner som är väldigt positiva till innehållet och utställningens berättelser, säger Li Kolker på Historiska museet i Stockholm.

